

UNIWERSYTET WARMIŃSKO-MAZURSKI W OLSZTYNIE
WYDZIAŁ NAUK EKONOMICZNYCH
STUDIA PODYPLOMOWE

MECHANIZMY FUNKCJONOWANIA STREFY EURO

Projekt realizowany z Narodowym Bankiem Polskim

w ramach programu edukacji ekonomicznej

VII edycja 2015/2016

Dorota Milena Olszewska

EFEKTY NAPŁYWU ŚRODKÓW UNIJNYCH
NA PRZYKŁADZIE GMINY ZBÓJNA (WOJ. PODLASKIE)

Praca końcowa wykonana
pod kierunkiem
dr. Marcina Bogdańskiego

Olsztyn 2016

SPIS TREŚCI	str
STRESZCZENIE	2
WSTĘP	3
1. FUNDUSZE EUROPEJSKIE W POLSCE W LATACH 2007-2013	5
1.1. Polityka Spójności w latach 2007-2013	5
1.2. Cele i założenia programów operacyjnych w Polsce	10
1.3. Alokacja środków unijnych na Polskę na lata 2007-2013	14
1.4. Regionalny Programu Operacyjny Województwa Podlaskiego (RPOWP)	17
2. WYKORZYSTANIE FUNDUSZY UNIJNYCH NA PRZYKŁADZIE	
GMINY ZBÓJNA	19
2.1. Charakterystyka Gminy Zbójna	19
2.2. Projekty zrealizowane w gminie Zbójna w latach 2007-2013 przy współfinansowaniu ze środków Unii Europejskiej	23
2.3. Efekty napływu środków unijnych i ich wpływ na rozwój Gminy Zbójna	26
PODSUMOWANIE	30
BIBLIOGRAFIA	32
SPIS TABEL	35

STRESZCZENIE

Praca składa się z dwóch rozdziałów. Rozdział pierwszy poświęcony został zagadnieniom funduszy unijnych jako głównych instrumentów polityki spójności w latach 2007-2013. Przedstawiono zaplanowane na realizację tej polityki programy operacyjne, ich główne cele i założenia oraz alokację środków pomiędzy poszczególne fundusze unijne i programy operacyjne. W rozdziale pierwszym przybliżono również istotę Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego (RPOWP).

Rozdział drugi w całości poświęcono zrealizowanym projektom w Gminie Zbójna w ramach prognozy finansowej na lata 2007-2013. Szczegółowo przedstawiono wykaz projektów zrealizowanych przez władze gminne, ich całkowitą wartość oraz kwoty dofinansowania z funduszy unijnych.

Celem pracy jest próba znalezienia odpowiedzi na pytanie: Jakie efekty i korzyści przyniosło wykorzystanie środków ze środków unijnych w latach 2007-2013 na rozwój Gminy Zbójna w województwie podlaskim.

Zastosowana w pracy metoda badawcza polega na analizie przedmiotu literatury w oparciu o pozycje książkowe, dokumenty strategiczne, biuletyny informacyjne, dostępne materiały z internetu oraz informacje i materiały pozyskane z Urzędu Gminy w Zbójnej. W pracy wykorzystano również ogólnodostępne dane statystyczne.

WSTĘP

Do głównych celów polityki Unii Europejskiej należy zrównoważony rozwój i dążenie do wyrównywania poziomu życia we wszystkich krajach członkowskich.

Po przystąpieniu w 2004 roku do Unii Europejskiej przed Polską pojawiła się szansa na dokonanie gruntownej zmiany funkcjonowania mechanizmów państwa i gospodarki. Bez możliwości wsparcia z zewnątrz rozwój regionalny i wzrost społeczno – gospodarczy w Polsce byłby znacznie wolniejszy. Przed Polską stanęła możliwość takiego rozwoju dzięki pozyskanym środkom finansowym z budżetu Unii Europejskiej.

Polityka spójności na lata 2007-2013 miała na celu zwiększenie wzrostu gospodarczego i zatrudnienia we wszystkich regionach i miastach Unii Europejskiej, a w szczególności jej najuboższych regionów. Jej celem jest zmniejszenie różnicowań rozwojowych między poszczególnymi częściami Unii Europejskiej, a także zwiększenie konkurencyjności regionów oraz rozwiązywaniu strukturalnych problemów ekonomicznych i społecznych. Unia Europejska zmierza do zmniejszenia różnic w poziomie rozwoju regionów oraz likwidacji zacofania najmniej uprzywilejowanych regionów i wysp, w tym obszarów wiejskich. Państwa które przystąpiły do Unii Europejskiej przed Polską odniosły olbrzymi sukces modernizując swoje regiony. Dlatego dzięki unijnym źródłom finansowym Polska uzyskała olbrzymią szansę na dokonanie takowej modernizacji regionów. Środki pochodzące z kasy unijnej umożliwiły przeprowadzanie zarówno podstawowych inwestycji infrastrukturalnych jak i wprowadzenie koniecznych zmian, reform i inwestycji, na które dotychczas nie było Polski stać. Dzięki m.in. Regionalnym Programom Operacyjnym środki z funduszy trafiają do poszczególnych regionów Polski i umożliwiają poprawienie warunków życia społecznościom wiejskim poprzez poprawę infrastruktury drogowej, wodociągowej, ale również w wielu innych dziedzinach potrzebnych dla poprawy jakości życia lokalnych społeczności.

Celem pracy jest próba oceny efektów i korzyści napływu tych środków z funduszy unijnych w latach 2007-2013 na rozwój Gminy Zbójna w województwie podlaskim.

Pośród metod badawczych wykorzystanych w pracy znalazła się analiza dostępnej literatury przedmiotu, broszur informacyjnych dotyczących perspektywy finansowej na lata 2007-2013, biuletynów, materiałów i informacji pozyskanych z Urzędu Gminy

w Zbójnej, a także ogólnodostępnych źródeł internetowych.

Praca została podzielona na 2 rozdziały. Pierwszy rozdział w oparciu o analizę dostępnej literatury przybliży podział i istotę funduszy unijnych i obowiązujących w czasie perspektywy finansowej 2007-2013 programów pomocowych.

W rozdziale drugim przedstawiono wszystkie projekty jakie Gmina Zbójna zrealizowała z wykorzystaniem środków unijnych w okresie minionej już perspektywy finansowej 2007-2013 oraz jaki wpływ miały one na rozwój i poprawę jakości życia lokalnej społeczności.

1. FUNDUSZE EUROPEJSKIE W POLSCE W LATACH 2007-2013

1.1. Polityka spójności w latach 2007-2013

Unia Europejska, jako organizacja międzynarodowa, dysponuje własnym budżetem, z którego finansowane są działania mające na celu rozwiązywanie wspólnych problemów. Dzięki jednemu budżetowi sprostanie wyzwaniom jest tańsze i skuteczniejsze niż gdyby każde państwo członkowskie miało stawiać im czoła samemu. W ten sposób od ponad 40 lat Unia realizuje aktywną politykę rozwoju regionalnego, zwaną też polityką spójności lub polityką strukturalną. Jej głównym celem jest zmniejszenie różnic w rozwoju krajów i regionów, co zwiększa konkurencyjność krajów członkowskich i samej Unii na globalnym rynku¹.

W okresie programowania obejmującym lata 2007-2013 Komisja Europejska zaproponowała trzy nowe cele polityki spójności: Konwergencja, Konkurencyjność i Zatrudnienie w Regionach oraz Europejska Współpraca Terytorialna. Interwencje funduszy strukturalnych powinny uwzględniać, na poziomach krajowym i regionalnym, wspólnotowe priorytety sprzyjające zrównoważonemu rozwojowi poprzez wzmacnianie wzrostu gospodarczego, konkurencyjności oraz zatrudnienia, wspieranie integracji społecznej, a także ochronę i podnoszenie jakości środowiska. Priorytety te zostaną osiągnięte w drodze realizacji różnorodnych programów finansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz innych instrumentów wsparcia, w ramach trzech niżej opisanych celów polityki spójności.

Cel – 1 Konwergencja, czyli spójność – Unia Europejska wspiera rozwój infrastruktury oraz potencjału gospodarczego i ludzkiego najbiedniejszych regionów w celu zmniejszania różnicowań między krajami Unii Europejskiej,

Cel 2 – Podniesienie Konkurencyjności i Zatrudnienia w Regionach – Unia Europejska wspiera innowacje i badania naukowe, zrównoważony rozwój oraz szkolenia zawodowe w mniej rozwiniętych regionach ,

Cel 3 – Europejska Współpraca Terytorialna, czyli wspieranie, promocja i realizacja wspólnych projektów o charakterze międzynarodowym na terytorium całej Unii

¹ Fundusze Europejskie. <http://www.funduszeuropejskie.gov.pl> (dostęp 16.03.2016)

Europejskiej (SZUSZMAN 2010, s. 17-18).

Cel konwergencja finansowany jest ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) i Funduszu Spójności (FS) i na ten cel przeznaczono aż ok. 81,5% wszystkich środków przydzielonych w ramach polityki spójności na lata 2007-2013. Cel konkurencyjność regionalna i zatrudnienie finansowana jest z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Funduszu Spójności (FS), a cel Europejska Współpraca Terytorialna – z Europejskiego Funduszu Regionalnego (EFRR) (SUPERA-MARKOWSKA 2013, s. 52).

Żadna polityka nie może być skutecznie realizowana bez zapewnienia jej odpowiedniego finansowania. W tym celu w ramach polityki spójności, ustanowiono odpowiednie instrumenty finansowe w postaci funduszy unijnych. (LEJCYK, POŹDZIK 2010, s. 17). Unia Europejska określa, który region powinien uzyskać unijne fundusze, na podstawie jego poziomu PKB. Jeśli PKB na jednego mieszkańca jest mniejszy niż 75 proc. średniej Unii Europejskiej, wówczas taki region może liczyć na wsparcie z dotacji unijnych w ramach celu Polityki Spójności - Konwergencja. Jeśli więc wszystkie regiony danego kraju mają niskie PKB, wówczas cały kraj może liczyć na wsparcie finansowe (tak jest w przypadku Polski). Są jednak takie kraje, w których tylko niektóre regiony są objęte pomocą unijną (np. część wschodnia Niemiec) (SZUSZMAN 2010, s. 18).

Priorytetowym celem funduszy europejskich jest: promowanie rozwoju i dostosowań, wspieranie modernizacji i adaptacji polityk oraz systemów zatrudnienia, szkolenia, kształcenia oraz wspieranie społecznej i gospodarczej zmiany obszarów będących w obliczu problemów strukturalnych (*Fundusze strukturalne w teorii i praktyce*. 2014, s.34).

W latach 2007-2013 polityka spójności realizowana była przede wszystkim dzięki dwóm funduszom strukturalnym, tj.: Europejskiemu Funduszowi Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiemu Funduszowi Społecznemu (EFS) oraz nienależącego do funduszy strukturalnych - Funduszowi Spójności (FS).

Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego to największy fundusz. Jego celem jest wspieranie regionów, a dokładniej wyrównywanie różnic w stosunku do regionów bogatszych, lepiej rozwiniętych. EFRR finansuje wszystkie programy unijne, które mają na celu pomoc opóźnionym w rozwoju regionom.

W ramach tego funduszu finansowane są następujące dziedziny²: inicjatywy na rzecz rozwoju lokalnego oraz zatrudnienia, jak też działalności małych i średnich przedsiębiorstw; rentowne inwestycje produkcyjne umożliwiające tworzenie lub utrzymywanie trwałego zatrudnienia; infrastruktura; rozwój turystyki oraz inwestycji w dziedzinie kultury; ochrona i poprawa stanu środowiska oraz rozwój społeczeństwa informacyjnego.

Dzięki inwestycjom w wyżej wymienionych dziedzinach finansowanych z EFRR, Unia Europejska wspiera rozwój i tworzenie nowych miejsc pracy, a także wpływa pozytywnie na rozwój gospodarki.

Europejski Fundusz Społeczny najczęściej kojarzy się z możliwością finansowania szkoleń, warsztatów, wspieraniem zatrudnienia itp. W istocie EFS został stworzony po to, aby poprawić jakość i dostępność miejsc pracy i możliwości zatrudnienia w Unii Europejskiej.

EFS zajmuje się następującymi dziedzinami: promocją aktywnej polityki rynku pracy mającą na celu przeciwdziałanie i zapobieganie bezrobociu; przeciwdziałaniem zjawisku wykluczenia społecznego; kształceniem ustawicznym; doskonaleniem kadr gospodarki; rozwojem przedsiębiorczości oraz zwiększeniem dostępu i uczestnictwa kobiet na rynku pracy³.

Fundusz Spójności wspiera dwa sektory: środowisko i transport. Co ciekawe, od momentu przystąpienia do Unii Europejskiej w 2004 roku Polska otrzymała najwięcej środków z tego funduszu wśród wszystkich członków Unii. Z Funduszu Spójności można otrzymać dofinansowanie na duże projekty inwestycyjne z zakresu ochrony środowiska i sieci transeuropejskich w zakresie infrastruktury transportowej. Głównymi odbiorcami pomocy w ramach Funduszu Spójności są jednostki samorządu terytorialnego, tworzone przez nie związki gmin lub inne podmioty publiczne, np. przedsiębiorstwa komunalne będące własnością gminy.

Fundusz ten wspiera następujące dziedziny: poprawa jakości wód

2 Fundusze Europejskie. <https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Strony/CelePolitykiSpojnosci.aspx> (dostęp 16.03.2016)

3 Fundusze Europejskie. <http://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/OrganizacjaFunduszyEuropejskich/Strony/czysafundusze.aspx> (dostęp 16.03.2016)

powierzchniowych; polepszenie jakości i dystrybucji wody przeznaczonej do picia; racjonalizacja gospodarki odpadami i ochrona powierzchni ziemi; poprawa jakości powietrza; zapewnienie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego; zapewnienie spójności sieci komunikacyjnej kraju i poszczególnych regionów z innymi krajami Europy, a także rozwój bezpiecznej infrastruktury drogowej⁴.

Fundusz Spójności jest instrumentem polityki strukturalnej Unii Europejskiej, lecz nie zalicza się do funduszy strukturalnych. Pomoc z Funduszu Spójności otrzymują kraje, a nie regiony, tak jak to jest w przypadku EFS i EFRR. Środki Funduszu Spójności są kierowane do państw członkowskich, w których Produkt Narodowy Brutto (PNB) na jednego mieszkańca jest niższy niż 90 proc. średniej w państwach Unii Europejskiej⁵.

Unia Europejska w szczególności zmierza do zmniejszenia różnic w poziomie rozwoju regionów oraz likwidacji zacofania mniej uprzywilejowanych regionów - w tym obszarów wiejskich. Polska w celu wykonania przepisów wspólnotowych przyjęła Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2007-2013 (LEJCYK, POŹDZIK 2010, s. 32).

PROW realizowany był w latach 2007-2013 na terenie całego kraju. Działania PROW 2007-2013 zgrupowane zostały w ramach 4 osi – priorytetowych kierunków wsparcia obszarów wiejskich Unii Europejskiej⁶:

- ◆ **Oś 1. Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego** – szkolenia zawodowe, ułatwianie startu młodym rolnikom i modernizacja gospodarstw rolnych, renty strukturalne, usługi doradcze dla rolników, poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa.
- ◆ **Oś 2. Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich** – wspieranie zagospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW).

4 Fundusze Europejskie. <https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Strony/CelePolitykiSpojnosci.aspx> (dostęp 16.03.2016)

5 Fundusze europejskie <https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Strony/CelePolitykiSpojnosci.aspx> (dostęp 16.03.2016)

6 PROW– Wrota Podlasia . http://www.prow.wrotapodlasia.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=170&Itemid=27

- ◆ **Oś 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej**
- Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej, odnowa i rozwój wsi, tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw
- ◆ **Oś 4. LEADER** - wdrażanie lokalnych strategii rozwoju, wdrażanie projektów współpracy, funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja (SUPERA-MARKOWSKA 2013, s. 104-105).

Pomoc finansowa z PROW 2007-2013 udzielana była: rolnikom, przedsiębiorcom i lokalnym samorządom oraz właścicielom lasów przeznaczana jest na budowę nowoczesnego, konkurencyjnego sektora rolno-spożywczego i leśnictwa, prowadzenie działalności rolniczej zgodnej z ochroną środowiska naturalnego, na rozwój kultury i zachowanie tradycji na wsi oraz działania na rzecz podniesienia jakości życia mieszkańców wsi i ich aktywizacji gospodarczej⁷. Pomoc finansowa, jaką można uzyskać z tego źródła, związana była z prowadzeniem Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej, nie zaś polityki regionalnej⁸.

Na podstawie **Strategicznych Wytycznych Wspólnoty (SWW)** określających główne cele polityki spójności Unii Europejskiej przygotowano **Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia (NSRO)** na lata 2007-2013 (LEJCYK, POŹDZIK 2010, s. 95).

W NSRO dla Polski (Narodowej Strategii Spójności – NSS) zawarte zostały podstawowe założenia dotyczące rozwoju kraju przy udziale środków unijnych, a także główne cele i wyzwania stojące przed polityką spójności w Polsce. Zaprezentowano także podział środków finansowych na poszczególne programy oraz ramy systemu wdrażania wraz z opisem programów operacyjnych realizujących cele zakładane w NSS. (Przewodnik po Narodowej Strategii Spójności 2008, s. 5).

Celem strategicznym Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia dla Polski było *tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej* (NARODOWE STRATEGICZNE RAMY ODNIESIENIA 2007-2013, s. 40).

⁷ ARiMR. <http://www.arimr.gov.pl/pomoc-unijna/prow-2007-2013-podstawowe-informacje.html>

⁸ Fundusze Europejskie. <https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Strony/CelePolitykiSpojnosci.aspx> (dostęp 14.03.2016)

1.2. Cele i założenia programów operacyjnych

Aby umożliwić wykorzystanie środków z funduszy strukturalnych - EFRR, EFS oraz FS przygotowano zostały programy operacyjne, które były podstawowym narzędziem do realizacji celów Narodowej Strategii Spójności (NSS) w latach 2007-2013. Wszystkie cele zawarte w NSS były realizowane przez Programy Operacyjne zarządzane na poziomie kraju. Wyjątek stanowiły programy regionalne, które były zarządzane na poziomie 16 województw (*Polska i jej fundusze – biuletyn informacyjny*. 2009. s. 3).

Ponieważ Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia są celami ogólnymi, wydatkowanie Funduszy Strukturalnych realizowane jest w oparciu o bardziej szczegółowe programy operacyjne, w których zdefiniowane są priorytety (*Europejskie bezzwrotne źródła finansowania polityki regionalnej w Polsce* 2012, s. 45).

W tabeli nr 2 przedstawiono główne cele poszczególnych programów ze wskazaniem funduszu, z którego pochodzą środki na realizację danego programu.

Tabela 1

Podział i cele programów operacyjnych 2007-2013 oraz fundusze finansujące dany program

Programy operacyjne	Cele programów operacyjnych i obszar ich działania	Fundusz finansujący
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ)	Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej Polski oraz jej regionów poprzez rozwój infrastruktury technicznej przy jednoczesnej ochronie i poprawie stanu środowiska, zdrowia, zachowania tożsamości kulturowej i rozwijaniu spójności terytorialnej. Ważną rzeczą dla rozwoju i poprawy warunków życia społeczeństwa jest tzw. infrastruktura techniczna. Składa się na nią szereg elementów, takich jak: energetyka; dostarczanie wody; usuwanie ścieków; usuwanie odpadów; transport.	EFRR FS
16 Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO)	Regionalne programy operacyjne mają na celu identyfikowanie potrzeb na poziomie województw. Obszary działania to m.in: edukacja, ochrona zdrowia, infrastruktura drogowa i ochrona środowiska, społeczeństwo informacyjne, turystyka, sport a także działania przyczyniające się do wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw.	EFRR
Program Operacyjny Kapitał Ludzki (PO KL)	Umożliwienie pełnego wykorzystania zasobów ludzkich.(zwiększenie zatrudnienia i wykształcenia oraz zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego). Beneficjenci: instytucje rynku pracy, instytucje szkoleniowe, jednostki administracji rządowej i samorządowej, przedsiębiorcy i instytucje otoczenia biznesu, organizacje pozarządowe, instytucje systemu oświaty i szkolnictwa wyższego oraz inne podmioty	EFS
Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka (PO IG)	Wspieranie szeroko rozumianej innowacyjności w skali kraju i na poziomie międzynarodowym.	EFRR
Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej (PO RPW)	Przyspieszenie tempa rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju”, tzn. Pomoc 5 województwom Polski Wschodniej: warmińsko-mazurskiego, podlaskiego, lubelskiego, podkarpackiego i świętokrzyskiego.	EFRR
Program Operacyjny Pomoc Techniczna (PO PT)	Zapewnienie sprawnego i efektywnego przebiegu realizacji NSS. Program ten ma za zadanie dostarczenie środków i narzędzi służących finansowaniu i obsłudze procesu realizacji NSS na lata 2007-2013 oraz zapewniające efektywne funkcjonowanie administracji odpowiedzialnej za wdrażanie programów operacyjnych.	EFRR
Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej (PO EWT)	Celem jest promowanie współpracy i bezpośrednich kontaktów wspierających rozwój gospodarczy i społeczny oraz ochronę środowiska w obszarach przygranicznych, charakteryzujących się zwykle niższym poziomem rozwoju w porównaniu do średniej krajowej.	EFRR

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Strony/NSS.aspx> (dostęp: 11.03.2016); (Przewodnik po Narodowej Strategii Spójności 2008, s. 20).

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko to największy program NSS 2007-2013 i na jego realizację przeznaczono ponad 40% wszystkich pieniędzy z Unii Europejskiej. Jako jedyny w Polsce finansowany jest z dwóch funduszy EFRR oraz FS i swoim zasięgiem obejmuje więcej niż jedno województwo. Umożliwia finansowanie zazwyczaj dużych przedsięwzięć o znaczeniu ogólnopolskim i ponadregionalnym (*Polska i jej fundusze – biuletyn informacyjny*. 2009. s. 10).

W myśl zasady decentralizacji unijnych funduszy utworzono 16 Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO). Na ich sfinansowanie przeznaczono 25% wszystkich środków. Każde województwo zyskało możliwość wzmocnienia swojego potencjału i samodzielnie kształtuje priorytetowe kierunki rozwoju. Beneficjenci otrzymują dotacje na wiele typów inwestycji z zakresu edukacji, ochrony zdrowia, infrastruktury drogowej i ochrony środowiska, społeczeństwa informacyjnego, kultury, turystyki, sportu, a także na takie działania, które przyczyniają się do wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw (*Polska i jej fundusze – biuletyn informacyjny*. 2009. s. 11). Takie rozwiązanie ma na celu identyfikowanie potrzeb na jak najniższym szczeblu, tak, aby działania zawarte w RPO odpowiadały planom rozwoju każdego województwa z osobna. Samorządy województw otrzymały szerokie kompetencje związane z przygotowaniem i realizacją RPO⁹.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki (PO KL) ma na celu wzrost poziomu zatrudnienia i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw i ich pracowników, podniesienie poziomu wykształcenia, zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego, wsparcie dla budowy struktur administracyjnych państwa oraz zwiększenie spójności społecznej i terytorialnej¹⁰. Celem strategicznym PO KL jest umożliwienie wykorzystania potencjału zasobów ludzkich, zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i społecznym¹¹.

Za główny cel Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka (PO IG) obrano rozwój polskiej gospodarki w oparciu o innowacyjne przedsiębiorstwa. Aby go osiągnąć trzeba wzmocnić polską naukę oraz wspierać współpracę między sektorem badawczo-

9 Fundusze Europejskie. <https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/OrganizacjaFunduszyEuropejskich/Strony/NSS.aspx> (dostęp: 11.03.2016)

10 Fundusze Europejskie. <https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/OrganizacjaFunduszyEuropejskich/Strony/NSS.aspx> (dostęp: 11.03.2016)

11 Fundusze Europejskie. <https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/OrganizacjaFunduszyEuropejskich/Strony/NSS.aspx> (dostęp: 11.03.2016)

rozwojowym a biznesem, po to aby efekty pracy naukowców częściej kończyły się wdrożeniami w przedsiębiorstwach (*Polska i jej fundusze – biuletyn informacyjny*. 2009. s.13). Należy pamiętać, że w ramach PO IG nie będzie wspierana innowacyjność na poziomie lokalnym lub regionalnym. Tego rodzaju innowacyjne projekty (tzn. o zasięgu lokalnym i regionalnym) będą finansowane z Regionalnych Programów Operacyjnych i Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej¹².

Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007-2013 (PO RPW) obejmuje obszar 5 województw Polski Wschodniej słabiej rozwiniętych od pozostałej części kraju, dlatego potrzebuje dodatkowego wsparcia ze środków unijnych. Cel ten realizowany jest poprzez unowocześnienie wielu sfer życia społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej (m.in. nauki, gospodarki, komunikacji), stworzenie nowych miejsc pracy, poprawę funkcjonowania dużych ośrodków miejskich, unowocześnienie sieci dróg, poprawę wizerunku Polski Wschodniej oraz zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej tej części kraju¹³

Celem programu Pomoc Techniczna jest wsparcie tych procesów instytucji wchodzących w system realizacji NSRO, których wsparcie, na poziomie poszczególnych programów operacyjnych albo nie może być realizowane, albo jego realizacja byłaby niezasadna (SUPERA-MARKOWSKA 2013, s. 207).

Projekty finansowane ze środków programów współpracy terytorialnej powinny sprzyjać budowie wzajemnych powiązań "ponad granicami" pomiędzy samorządami terytorialnymi, instytucjami edukacyjnymi, organizacjami pozarządowymi czy też instytucjami kulturalnymi (*Polska i jej fundusze – biuletyn informacyjny*. 2009. s. 15).

12 Fundusze Europejskie. <https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/OrganizacjaFunduszyEuropejskich/Strony/NSS.aspx> (dostęp: 11.03.2016)

13 Fundusze Europejskie. <https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/OrganizacjaFunduszyEuropejskich/Strony/NSS.aspx> (dostęp: 11.03.2016)

1.3. Alokacja środków unijnych na Polskę w latach 2007-2013

Polska w latach 2007-2013 była największym odborcą unijnej pomocy. Łączna suma środków zaangażowanych w realizację NSS wynosiła około 85,6 mld euro, a średniorocznie (do 2015 roku) zaprojektowano wydatkowanie ok 9,5 mld euro, co odpowiadać miało około 5 procent produktu krajowego brutto. Z tej sumy 67,3 mld euro pochodziło z budżetu UE; 11,9 mld euro z krajowych środków publicznych (w tym ok. 5,93 mld euro z budżetu państwa), a ok. 6,4 mld euro przypadło na zaangażowanie ze strony podmiotów prywatnych. Na programy związane z polityką rolną (koordynowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi) w unijnym budżecie na lata 2007-2013 było przeznaczonych 32,6 mld euro na tzw. II filar, czyli rozwój obszarów wiejskich Polska otrzymała ok 13,5 mld euro. Łączna suma środków włączona w realizację działań rozwojowych, których głównym elementem jest NSS, zamknęła się kwotą ponad 107,9 mld euro, z czego 85,4 mld euro pochodziło ze środków UE (*Jak Polska wykorzystała środki Unii Europejskiej 2014*, s. 11-12).

Ponieważ EFRR jest podstawowym elementem realizacji wspólnotowej polityki regionalnej, którego celem jest przyczynienie się do korygowania dysproporcji regionalnych we Wspólnocie i wspiera współpracę w wymiarze transgranicznym, transnarodowym i międzyregionalnym, na realizację działań w ramach tego właśnie funduszu przeznaczono najwięcej środków – ponad 34 mld euro, w ramach Funduszu Spójności przeznaczono ponad 22,1 mld euro zaś ponad 9,7 mld w ramach Europejskiego Funduszu Spójności (*Ministerstwo Rozwoju Regionalnego 2009*, s. 7).

Podział środków z budżetu Unii Europejskiej pomiędzy poszczególne programy oraz ich procentowy udział w alokacji środków z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności przedstawia Tabela nr 2.

Tabela 2

Podział i alokacja środków z funduszy strukturalnych oraz Funduszu Spójności

Program operacyjny	Alokacja (w mld euro)	Udział % w alokacji
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko	27,9 mld euro	41,50%
16 Regionalnych Programów Operacyjnych	16,6 mld euro	24,70%
Program Operacyjny Kapitał Ludzki	9,7 mld euro	14,40%
Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka	8,3 mld euro	12,3 %
Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej	2,3 mld euro	3,40%
Program Operacyjny Pomoc Techniczna	0,5 mld euro	0,70%
Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej	0,5 mld euro	0,70%
Razem programy operacyjne:	65,80 mld euro	97,70%
Realizacja programów współpracy transgranicznej w ramach Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstw z udziałem Polski	0,2 mld euro	0,30%
Utworzenie krajowej rezerwy wykonania	1,3 mld euro	2,00%
Ogółem	67,3 mld euro	100,00%

Źródło: opracowanie własne na podstawie NSRO.

Łącznie z budżetu Unii Europejskiej na realizację NSRO przeznaczono 67,3 mld euro. Z czego na realizację programów operacyjnych przeznaczono 65,80 mld euro. Pozostałe środki finansowe w ramach obu funduszy strukturalnych oraz Funduszu Spójności zostały przeznaczone na (SUPERA-MARKOWSKA 2013, s. 178):

- realizację programów współpracy transgranicznej w ramach Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa z udziałem Polski - 0,2 mld euro,
- utworzenie krajowej rezerwy wykonania – 1,3 mld euro .

Należy zauważyć że aż 24,7% całej alokacji przeznaczonej dla Polski rozdysponowane zostało poprzez Regionalne Programy Operacyjne. W tabeli nr 3 przedstawiono podział alokacji środków na lata 2007-2013 dla 16 Regionalnych Programów Operacyjnych.

Podział alokacji środków dla 16 Regionalnych Programów Operacyjnych
na lata 2007-2013

REGIONALNE PROGRAMY OPERACYJNE	ALOKACJA EFRR NA LATA 2007-2013 (w EUR)
RPO Dolnośląskie	1 213 144 879
RPO Kujawsko-Pomorskie	951 003 820
RPO Lubelskie	1 155 854 549
RPO Lubuskie	439 173 096
RPO Łódzkie	1 006 380 910
RPO Małopolskie	1 290 274 402
RPO Mazowieckie	1 831 496 698
RPO Opolskie	427 144 813
RPO Podkarpackie	1 136 307 823
RPO Podlaskie	636 207 883 3,84%
RPO Pomorskie	885 065 762
RPO Śląskie	1 712 980 303
RPO Świętokrzyskie	725 807 266
RPO Warmińsko-Mazurskie	1 036 542 041
RPO Wielkopolskie	1 272 792 644
OGÓŁEM	16 555 614 188

Źródło: Przewodnik po Narodowej Strategii Spójności 2008, s. 26.

Dzięki takiej alokacji środków chciano zapewnić najlepsze ich wykorzystanie poprzez dostosowanie ich wydatkowania do planów rozwojowych regionów oraz ich rzeczywistych potrzeb. Podział środków na poszczególne Regionalne Programy Operacyjne uwzględniał kryteria: liczby ludności, poziomu zamożności, wielkości bezrobocia. Dzięki RPO starano się wyrównać szanse rozwojowe i przeciwdziałać marginalizacji regionów. Każdy z programów operacyjnych podzielono na priorytety, te natomiast na działania i poddziałania albo schematy. Założono, że taka konfiguracja kaskadowa będzie stanowić doskonałą podstawę jak najefektywniejszego wydatkowania środków ale również będzie skutecznie służyła potencjalnym beneficjentom¹⁴.

¹⁴ 4 http://www.pwsz.krosno.pl/gfx/pwszkrosno/pl/defaultopisy/1155/1/1/14._marek_krzywonos_zuzanna_koronska_wplyw_funduszy_unijnych_perspektywy_2007-2013_na_rozwoj_polskich_przedsiębiorstw.pdf (dostęp 11.03.2016)

1.4. Regionalny Programu Operacyjny Województwa Podlaskiego (RPOWP) i jego struktura

Regionalny Programu Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013 miał na celu zmniejszenie różnic społeczno-gospodarczych Podlasia w stosunku do reszty kraju.

Celem głównym RPOWP było *"zwiększenie tempa wzrostu gospodarczego i tworzenie nowych pozarolniczych miejsc pracy przy poszanowaniu i zachowaniu dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego regionu"* (Załącznik nr 1 do Uchwały Zarządu Województwa Podlaskiego nr 88/1210/08, 2008, s. 7).

Cele szczegółowe (Załącznik nr 1 do Uchwały Zarządu Województwa Podlaskiego nr 88/1210/08, 2008, s. 7):

1. Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa.
2. Podniesienie konkurencyjności podlaskich firm w aspekcie krajowym i międzynarodowym.
3. Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego.

RPOWP na lata 2007-2013 finansowany był ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), budżetu państwa, budżetu samorządu terytorialnego oraz środków prywatnych (*RPOWP 2007-2013 – broszura informacyjna*. 2007. s. 2). Łączna kwota środków finansowych na realizację RPOWP wyniosła ponad 849 809 788 euro, z tego 636 207 883 euro pochodziło z EFRR, natomiast wkład własny stanowiło 213 601 906 euro (*Załącznik nr 1 do Uchwały Zarządu Województwa Podlaskiego nr 88/1210/08, 2008, s. 11*).

Beneficjentami RPOWP są m. in: Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki, porozumienia i stowarzyszenia; szkoły wyższe; jednostki naukowo-badawcze; organizacje pozarządowe; powiązania kooperacyjne, klastry; jednostki sektora finansów publicznych, instytucje otoczenia biznesu; przedsiębiorcy; administracja rządowa; parki narodowe i krajobrazowe; kościoły i związki wyznaniowe; zakłady opieki zdrowotnej; organizacje turystyczne i instytucje kultury (*RPOWP 2007-2013 – broszura informacyjna*. 2007. s. 4).

Dokładną strukturę programu oraz alokację środków EFRR na poszczególne osie priorytetowe przedstawia Tabela nr 4.

Tabela 4

Struktura RPOWP na lata 2007-2013, cele i alokacja środków EFRR

OŚ PRIORYTETOWA	NAZWA	CEL	KWOTA W EURO	% UDZIAŁ EFRR
I	Wzrost innowacyjności i wspieranie przedsiębiorczości w regionie	Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki woj. podlaskiego. <u>Działania realizowane w ramach osi I:</u> 1.1. Tworzenie warunków dla rozwoju innowacyjności. 1.2. Region atrakcyjny inwestycjom. 1.3. Wsparcie instytucji otoczenia biznesu. 1.4. Wsparcie inwestycyjne przedsiębiorstw.	139 965 734	22
II	Rozwój infrastruktury transportowej	Zwiększenie dostępności komunikacyjnej woj. Podlaskiego poprzez unowocześnienie infrastruktury transportowej wpływającej na rozwój regionu. <u>Działania realizowane w ramach osi II:</u> 2.1. Rozwój transportu drogowego. 2.2. Rozwój transportu lotniczego. 2.3. Rozwój transportu publicznego. 2.4. Rozwój transportu kolejowego.	203 586 523	32
III	Rozwój turystyki i kultury	Wzrost atrakcyjności i konkurencyjności Województwa Podlaskiego. <u>Działania realizowane w ramach osi III:</u> 3.1. Rozwój atrakcyjności turystycznej regionu 3.2. Wsparcie inwestycyjne przedsiębiorstw z branży turystycznej	101 793 261	16
IV	Spółeczeństwo informacyjne	Upowszechnianie stosowania technik systemu telekomunikacyjnego oraz zwiększenie dostępu do usług elektronicznych poprzez rozbudowę regionalnej infrastruktury teleinformatycznej.	50 896 631	8
V	Rozwój infrastruktury ochrony środowiska	Zachowanie dziedzictwa środowiska naturalnego poprzez inwestycje infrastrukturalne zmniejszające negatywne skutki cywilizacji. <u>Działania realizowane w ramach osi V:</u> 5.1. Rozwój regionalnej infrastruktury ochrony środowiska 5.2. Rozwój lokalnej infrastruktury ochrony środowiska	63 620 788	10
VI	Rozwój infrastruktury społecznej	Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej regionu poprzez poprawę jakości infrastruktury społecznej <u>Działania realizowane w ramach osi VI:</u> 6.1. Rozwój infrastruktury z zakresu edukacji 6.2. Rozwój infrastruktury z zakresu opieki zdrowotnej 6.3. Rozwój infrastruktury z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa historycznego i kulturowego	50 896 631	8
VII	Pomoc techniczna	Wsparcie instytucji uczestniczących we wdrażaniu RPO w województwie podlaskim.	25 448 315	4
RAZEM			636 207 883	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie Szczegółowego opisu priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013.

2. WYKORZYSTANIE FUNDUSZY UNIJNYCH NA PRZYKŁADZIE GMINY ZBÓJNA

2.1. Charakterystyka Gminy Zbójna

Gmina Zbójna położona jest w zachodniej części województwa podlaskiego. Cały obszar gminy charakteryzuje się słabymi glebami z dużym udziałem obszarów leśnych (ponad 44%). Głównym źródłem utrzymania ludności na terenie gminy są przychody z działalności rolniczej. Gmina położona jest w Obszarze Chronionego Karajobrazu Równiny Kurpiowskiej, jednego z największych i najciekawszych regionów etnograficznych w Polsce oraz w Dolinie Dolnej Narwii i należy do krajowego ekologicznego systemu obszarów chronionych ESOCH. Obszar ten wyróżnia bogactwo walorów środowiska przyrodniczego i tereny te dysponują znaczącym potencjałem turystycznym. Występuje tu szereg obiektów i obszarów objętych przyrodniczą ochroną konserwatorską (*Strategia Rozwoju Gminy Zbójna do 2020r.* 2014. s.11).

Łączna powierzchnia gminy w granicach administracyjnych wynosi 18.580 ha. Na jej terenie wyodrębnionych jest 20 miejscowości w 19 sołectwach. Największymi i najliczniej zamieszkałymi miejscowościami jest Zbójna, Kuzie i Wyk.

Gmina Zbójna zaliczana jest do obszarów o niskim zaludnieniu, który wynosi 24 osoby/km². Migracja w Gminie Zbójna jak i przyrost naturalny wykazują saldo ujemne. W 2013 roku liczba zameldowanych mieszkańców na terenie gminy wynosiła ogółem 4465, z czego 2177 stanowiły kobiety i 2242 stanowili mężczyźni. Dane te nie odzwierciedlają faktycznego stanu osób zamieszkujących teren gminy ponieważ znaczna część osób zamieszkujących teren gminy pochodzi z innych regionów Polski i tym samym tam właśnie posiada zameldowanie (*Strategia Rozwoju Gminy Zbójna do 2020 roku.* 2014. s. 16).

Poziom wykształcenia mieszkańców gminy według narodowego spisu powszechnego z 2011 r. przedstawia się następująco: z wykształceniem wyższym 7% ludności, wykształcenie średnie posiada 39% mieszkańców, zasadnicze zawodowe 19% zaś gimnazjalne 6% i z wykształceniem podstawowym jest aż 29% ludności zamieszkującej teren gminy. Największą liczbę mieszkańców stanowią osoby z wykształceniem podstawowym, natomiast najmniejszą liczbę mieszkańców stanowią osoby z wykształceniem wyższym. Z każdym rokiem coraz więcej osób podejmuje jednak

studia wyższe (*Strategia Rozwoju Gminy Zbójna do 2020 roku*. 2014. s. 19).

Dużym problemem na terenie Gminy jest bezrobocie ponieważ Zbójna to gmina rolnicza, w której trudno o nowe miejsca pracy. Organizacją pośrednictwa pracy i poradnictwa dla bezrobotnych z terenu gminy zajmuje się Powiatowy Urząd Pracy, w którym na koniec 2007 roku zarejestrowanych było 266 osób, zaś na koniec 2013 roku liczba ta wzrosła do 310 osób bezrobotnych na terenie gminy. Należy tu jednak wziąć pod uwagę fakt, że w małych rolniczych gminach, a taką jest Zbójna występuje zjawisko bezrobocia ukrytego. Z praktyki jednak wiadomo, że część osób pracuje nielegalnie w szarej strefie lub wyjeżdża do pracy za granicę, a zależy im na utrzymaniu statusu bezrobotnego, gwarantującego im bezpłatną opiekę zdrowotną (*Strategia Rozwoju Gminy Zbójna do 2020 roku*. 2014. s. 17).

Gmina Zbójna jest też jedną z najmniej uprzemysłowionych gmin w województwie podlaskim. Na jej terenie aktualnie działa 138 podmiotów gospodarczych. Działalność produkcyjna prowadzona jest przez Nadleśnictwo Nowogród w Dębnikach, tartak, stolarnię i ślusarstwo w Zbojnej. Większość firm to firmy jednoosobowe świadczące usługi budowlane lub z zakresu leśnictwa. Na terenie gminy znajdują się też małe sklepy spożywcze prowadzone przez właściciela lub zatrudniające nie więcej niż 5 osób. Inne usługi na terenie gminy realizowane są m.in przez: Urząd Gminy, Gminny Ośrodek Kultury, Gminną Bibliotekę Publiczną, lecznicę weterynaryjną, stację diagnostyki i kontroli pojazdów wraz ze stacją paliw, Bank Spółdzielczy, Urząd Pocztowy Ośrodek Zdrowia i Aptekę, Szkoły Podstawowe oraz Gimnazjum. Na terenie gminy brak jest jednostek wyspecjalizowanych w świadczeniu usług z zakresu rolnictwa, jak również brak jest zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego (*Strategia Rozwoju Gminy Zbójna do 2020 roku*. 2014. s. 17).

Do istotnych elementów systemu gospodarczego w gminie należy zaliczyć rolnictwo, które jest dominującym działem gospodarki, w większości związanym z sektorem prywatnym, 99,90% gruntów stanowią indywidualne gospodarstwa rolne, pozostałe 0,10% jest własnością gminy. Na terenie gminy funkcjonuje 1818 indywidualnych małych gospodarstw rolnych łącznie z użytkownikami działek rolnych, w tym liczba gospodarstw rolnych powyżej 1 ha wynosi 1284. Wśród gospodarstw rolnych dominują gospodarstwa o kierunku wiodącym w produkcji mleka (*Strategia Rozwoju Gminy Zbójna do 2020r*. 2014. s. 22-23).

Gospodarka finansowa Gminy Zbójna opiera się , tak jak wszystkich jednostek samorządowych na rocznym planie dochodów i wydatków, czyli na budżecie gminy. Budżet gminy zawiera w swej strukturze planowane kwoty pozyskiwania w ciągu roku dochodów oraz ich rozdysponowanie. Tabela nr 5 przedstawia budżet i główne wydatki Gminy Zbójna w latach 2007-2013.

Tabela 5

Budżet Gminy Zbójna i jej główne wydatki w latach 2007-2013

Dane na 31.XII.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Dochody	9 950 132	11 045 390	13 359 244	15 354 389	14 792 046	16 466 822	16 732 836
Wydatki	9 216 293	10 448 492	14 324 506	19 804 142	16 080 575	17 434 042	17 014 646
Główne wydatki w gminie Zbójna							
Oświata	3 704 135	4 604 848	4 980 365	6 876 260	5 656 243	5 552 358	5 296 844
Pomoc Społeczna	1 705 415	1 503 536	brak danych	brak danych	brak danych	3 246 278	3 381 021
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	642 147	535 948	608 769	579 302	578 357	672 070	615 403
Rolnictwo i łowiectwo	107 390	241 760	738 108	2 587 543	415 142	556 376	3 567 126
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	201 458	173 433	202 618	566 900	426 648	263 546	457 697
Transport i łączność	207 536	473 207	1 506 437	3 155 374	2 151 135	3 856 688	305 487
Administracja publiczna	1 152 517	1 283 349	1 544 590	1 686 536	1 780 779	1 784 265	1 795 304

Zródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/temat> (dostęp 25.04.2016)

Gmina Zbójna nie należy do zamożnych gmin na terenie województwa podlaskiego. W strukturze dochodów budżetu gminy dominują głównie przychody z tytułu subwencji ogólnych (łącznie z subwencją oświatową) – ok. 48 % oraz dotacje z budżetu państwa –24 % . Podatki i opłaty lokalne stanowią ok. 7 % dochodów gminy, zaś podatek od nieruchomości zaledwie 3 %. Najwięcej wydatków z budżetu gminy w 2013 roku

pochłonęła oświata - ok. 32% - stanowi to 1/3 ogólnych wydatków gminy. Wynika to z faktu że gmina ponosi koszty związane z utrzymaniem na jej terenie czterech placówek oświatowych, tj. trzech szkół i jednego gimnazjum. Wydatki dotyczą głównie wynagrodzeń i pochodnych od wynagrodzeń (w większości przypadków), zakupów materiałów i wyposażenia, zakupów usług oraz wydatków o charakterze inwestycyjnym. Znaczną kwotę również z budżetu gminy pochłaniają wydatki przeznaczone na pomoc społeczną oraz inwestycje.

Liczne walory przyrodnicze oraz wysoka ich jakość, jak również brak przemysłu i mała gęstość zaludnienia sprawiają, że gmina Zbójna jest obszarem atrakcyjnym pod względem turystycznym. Rozległe doliny rzek Narwi i Pisy tworzą korytarz ekologiczny łączący jeziora mazurskie z doliną Wisły. Czyste, nieskażone środowisko, bliskość rzek sprawia, że gmina posiada doskonałe warunki do rozwoju różnych form turystyki. Na tym terenie znaleźć można tereny doskonale nadające się do biwakowania. Można również skorzystać z usług gospodarstw agroturystycznych, jednak obecna baza turystyczna ograniczająca się w zasadzie do zabudowy letniskowej w nieznacznym stopniu wykorzystuje turystyczny potencjał obszaru gminy. Gmina słynie nie tylko z przyrody ale i z kultury ludowej. Atrakcją jest nie tylko dziewicze środowisko naturalne, ale także kultura ludowa, którą się tu zachowuje i pielęgnuje. Popularyzacją kultury zajmuje się Gminny Ośrodek Kultury w Zbójnej. Lokalni artyści zajmują się tkaniem na krosnach, rzeźbiarstwem, plecieniem koszy, czy też wycinaniem wycinanek kurpiowskich (*Strategia Rozwoju Gminy Zbójna do 2020r. 2014. s. 20-21*).

Jednak obok wysokich walorów turystyczno-rekreacyjnych jakie oferują te tereny gmina przed sobą do pokonania wiele barier związanych z jej otoczeniem, dotyczą one m.in. infrastruktury, środowiska, uwarunkowań społecznych i demograficznych, dotyczących przemysłu i rolnictwa, turystyki oraz wiele innych. Mając możliwość pozyskania środków z Unii Europejskiej Władze gminy dążą do pokonywania barier i tym samym poprawy jakości życia lokalnych społeczności.

2.2. Projekty zrealizowane w gminie Zbójna w latach 2007-2103 przy współfinansowaniu ze środków Unii Europejskiej

Rozwój i odnowa obszarów wiejskich stanowi kluczowe wyzwanie dla Polski, którego celem jest wzmocnienie działań służących zmniejszeniu dysproporcji i różnic w poziomie rozwoju obszarów wiejskich w stosunku do obszarów miejskich.

Władze samorządowe świadome są wpływu, jakie ich działania wywierają na warunki życia mieszkańców gminy. Zdają sobie sprawę z zachodzących przemian i wspólnie z mieszkańcami oraz organizacjami społecznymi dążą do zwiększenia możliwości osiągnięcia trwałego wzrostu gospodarczego. Aby uzyskać maksymalne, możliwe do osiągnięcia efekty, tworzą Strategię Rozwoju Gminy. Strategia Rozwoju Gminy przedstawia wizję zrównoważonego rozwoju w nadchodzących latach nastawioną na podniesienie jakości życia mieszkańców gminy. Opracowane plany rozwoju umożliwiają lepsze wykorzystanie gminnych zasobów finansowych i organizacyjnych w celu bardziej efektywnego i skutecznego zaspokojenia potrzeb mieszkańców.

Gmina Zbójna nie należy do zamożnych gmin i bez wsparcia finansowego z zewnątrz, władze gminne w ramach własnego budżetu nie byłyby w stanie realizować zaplanowanych inwestycji na terenie gminy.

Tabela nr 6 przedstawia zrealizowane projekty ze środków unijnych w gminie Zbójna.

Tabela 6

Zrealizowane projekty w gminie Zbójna w ramach perspektywy finansowej na lata 2007-2013

ROK	PROJEKTY ZREALIZOWANE W LATACH 2007-2013	PROGRAM	CAŁKOWITA WARTOŚĆ PROJEKTU	DOFINANSOWANIE
2009	Zagospodarowanie "Centrum wsi Kuzie"- miejsca spotkań integracyjnych	PROW	415 867 zł	256 917 zł 61,77%
	Rozbudowa sieci wodociągowej wraz z budową naturalnych oczyszczalni ścieków na terenie gminy Zbójna	PROW	1 699 516 zł	997 400 zł 59%
	Termomodernizacja obiektów oświatowych w gminie Zbójna	RPOWP Oś V działanie 5.2.	1 468 674 zł	699 080 zł 48%

2010	Wykonanie dokumentacji projektowej na przystań wodną wraz z kempingiem w Dobrym Lesie	Program Współpracy Transgranicznej Litwa-Polska	63 440 zł	37 238 zł 59%
	Rozbudowa sieci wodociągowej na terenie gminy Zbójna obejmującej odcinek o dł. 12,6km Zbójna-Osowiec-Laski	PROW	656 645 zł	407 742 zł 59%
2011	Centrum Parkowe w Zbójnej	LEADER PROW	579 366 zł	353 409 zł 61%
	Zagospodarowanie terenu rekreacyjno - sportowego usytuowanego przy boisku ORLIK 2012	PROW	35 190 zł	17 463 zł 50%
2012	Rozbudowa sieci wodociągowej na terenie gminy Zbójna wraz z budową naturalnej oczyszczalni ścieków przy Domu Nauczyciela	PROW	161 570 zł	1 923 239 zł 61%
	Indywidualizacja procesu nauczania i wychowania uczniów klas I-III w gminie Zbojna	PO KL	90 000 zł	90 000 zł 100%
	Wirtu@lnie w Szkole Podstawowej w Kuziach	PO KL	48 787 zł	48 787,00 zł 100%
2013	Podkreślenie tożsamości kurpiowskiej gminy Zbójna	PROW	56 170 zł	25 000 zł 45%
	Kurpie jak malowane	PROW	15 546 zł	11 689 zł 75%
	Rozbudowa placu zabaw w Szkole Podstawowej w Kuziach wraz z zagospodarowaniem terenu	PROW	29 008 zł	20 584 zł 71%
	Stworzenie miejsca spotkań integracyjnych wsi Laski	PROW	15 864 zł	10 228 zł 64%
	Stworzenie miejsca spotkań integracyjnych wsi Wyk	PROW	15 864 zł	10 228 zł 64%
2009 - 2013	Wygrajmy z bezradnością	PO KL	464 100 zł	412 913zł 88%

Źródło: <http://www.zbojna.powiatlomzynski.pl/index.php?wiad=218> (dostęp 08.04.2016) oraz materiały i informacje uzyskane w Urzędzie Gminy w Zbójnej i Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej. 2016.

W okresie trwania perspektywy finansowej 2007-2013 z EFRR, którego celem jest wspieranie regionów, a dokładniej wyrównywanie różnic w stosunku do regionów bogatszych i lepiej rozwiniętych i EFS zajmującego się promocją aktywnej polityki rynku pracy i zapobieganie bezrobociu - Gmina Zbójna zrealizowała 16 projektów na łączną kwotę 8 815 607 zł, dofinansowanie do projektów ze środków unijnych wyniosło 5 321 917 zł, tj. ponad 60% inwestycji. Najwięcej projektów wykonano w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 - działanie "Odnowa i rozwój wsi". W ramach tego programu Gmina zrealizowała aż 11 projektów na łączną kwotę 6 680 606 zł i otrzymała 4 033 899 zł (60%) dofinansowania.

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego Osi priorytetowej V "Rozwój infrastruktury ochrony środowiska" Gmina zrealizowała tylko jeden projekt, do którego otrzymała dofinansowanie w wysokości 699 080 zł. Wartość całej inwestycji wyniosła 1 468 673 zł.

Projekty finansowane ze środków programów współpracy terytorialnej mają sprzyjać promowaniu współpracy i bezpośrednich kontaktów wspierających rozwój gospodarczy i społeczny oraz ochronę środowiska jak również szeroko pojętą wymianę doświadczeń. Gmina pozyskała dofinansowanie na wykonanie dokumentacji projektowej na przystań wodną wraz z kempingiem z Programu Współpracy Transgranicznej „Polska- Litwa 2007-2013”. Działanie to ma na celu wzmocnienie w przyszłości ekonomicznej, społecznej i terytorialnej spójności w regionach po obu stronach granicy.

W ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki Gmina Zbójna zrealizowała trzy projekty na łączną kwotę 602 887 zł. Bezrobocie i brak lokalnego rynku pracy sprawia, że temat ten jest dość sporym problemem na terenie wiejskim, dlatego władze gminy starają się zmotywować społeczność wiejską do aktywności zawodowej poprzez organizację różnego rodzaju szkoleń i kursów.

Projekt „Wygrajmy z bezradnością” realizowany był corocznie na przestrzeni lat 2009-2013 i adresowany był do osób bezrobotnych oraz nieaktywnych zawodowo, jednocześnie zagrożonych wykluczeniem społecznym, w wieku aktywności zawodowej, korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej w Zbójnej. Dlatego też Gmina Zbójna postanowiła zmierzyć się ze skalą tego problemu i poprzez realizację projektu „Wygrajmy z bezradnością” działań projektowych zaktywizować niepracujące osoby, podnieść ich samoocenę oraz dostosować ich

kwalifikacje zawodowe do potrzeb lokalnego rynku pracy poprzez przeprowadzenie kursów zawodowych i szkoleń podwyższających umiejętności. Całkowita wartość projektu współfinansowanego z EFS wyniosła 464 100 zł, z czego dofinansowane ze środków unijnych opiewało na kwotę 412 913zł, wkład własny gminy w projekt wynosił 51 187 zł (Informacje uzyskane z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Zbójnej. 2016).

2.3. Efekty napływu środków unijnych i ich wpływ na rozwój Gminy Zbójna

Gmina Zbójna chętnie podejmowała i wciąż podejmuje próby uzyskania pomocy finansowej z różnorodnych programów unijnych. Władze Gminy mają świadomość, że dzięki tym środkom mają możliwość wielofunkcyjnego rozwoju gminy, w tym: rozwoju infrastruktury technicznej, podniesienia atrakcyjności wizualnego wyglądu otoczenia co może sprzyjać rozwojowi turystyki na bazie lokalnych walorów naturalnych, aktywizacji zawodowej i stworzenia korzystnych warunków lokalnej społeczności podniesienia kwalifikacji zawodowych.

W gminie Zbójna istniała bardzo duża potrzeba realizacji inwestycji w zakresie infrastruktury technicznej. Stopień zwodociągowania gminy był niski i dlatego władze gminy za podstawowy cel postawiły sobie rozbudowę sieci wodociągowej wraz z budową naturalnych oczyszczalni ścieków przy Szkołach Podstawowych w Dobrym Lesie, Kuziach oraz przy Domu Nauczyciela. Dotychczas większość gospodarstw rolnych zaopatrywała się wodę z przydomowych studni kopanych. W tabeli 7 przedstawiono jak na przestrzeni kilku lat poprawił się stan sieci wodociągowej na terenie gminy.

Tabela 7

Stan sieci wodociągowej na przestrzeni lat 2007-2013 w Gminie Zbójna

Gmina Zbójna	2007 r.	2008 r.	2009 r.	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.
linia wodociągu (w km.)	25,7	25,7	25,7	62,9	62,9	63,2	113,6
Ilość przyłączy prowadzących do budynku mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania (w szt.)	382	391	397	511	522	534	717

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/temat> (dostęp 25.04.2016)

Do roku 2009 na terenie gminy znajdowało się tylko jedno ujęcie wód zlokalizowane we wsi Zbójna, zaopatrujące w wodę trzy miejscowości: Zbójna, Dębniki i Dobry Las. Dzięki pozyskanym środkom z funduszy unijnych w Gminie Zbójna na przestrzeni 5 lat rozbudowano sieć wodociągu o 87,9 km i tym samym dodatkowo 320 gospodarstw rolnych i domostw uzyskało dostęp do wody z wodociągu.

Dzięki budowie sieci wodociągów poprawiły się warunki prowadzenia działalności gospodarczej, a także warunki życia mieszkańców kilku wsi.

Na terenie gminy dzięki pozyskanym środkom z Unii Europejskiej wykonano prace termomodernizacyjne w czterech placówkach oświatowych. Polegały one na remoncie centralnego ogrzewania, modernizacji istniejącej kotłowni, wymianie okien i drzwi oraz ociepleniu budynków oświatowych i wykonaniu na nich elewacji. Dzięki tym inwestycjom zmniejszyła się ilość zanieczyszczeń emitowanych przez te budynki dzięki wykorzystaniu paliwa ekologicznego oraz poprawił się stan techniczny budynków szkolnych.

Dzięki zagospodarowaniu terenu rekreacyjno-sportowego usytuowanego przy boisku ORLIK 2012 w Zbójnej oraz przy Szkole Podstawowej w Kuziach i rozbudowie placu zabaw stworzono przyjazne miejsce aktywnego wypoczynku dla dzieci, młodzieży, a także całych rodzin.

Wyremontowanie świetlic i wyposażenie w podstawowe sprzęty oraz estetyczne uporządkowanie terenów wokół nich w ramach pozyskanych dotacji unijnych stworzyło mieszkającym tam ludziom warunki rozwoju, a także możliwości do spotkań integracyjnych oraz aktywne zaangażowanie w życie społeczne. Całość prac przyczyniła się nie tylko przeciwdziałaniu marginalizacji obszarów wiejskich, ale również wzrostowi aktywności społecznej mieszkańców sołectw, ponieważ zyskali oni atrakcyjne wizualnie i zagospodarowane centrum wsi, jak w przypadku wsi Kuzie, a także ładną, funkcjonalną i wyposażoną świetlicę.

W centrum miejscowości Zbójna zagospodarowano wcześniej zaniedbaną przestrzeń przy Kościele Parafialnym, wybudowano parkingi przy kościele i cmentarzu oraz utwardzono aleję prowadzącą na cmentarz. W celu podkreślenia tożsamości gminy Zbójna zagospodarowano również skwerek poprzez nasadzenie roślin ozdobnych jak również ustawienie regionalnych elementów wizualizacyjnych w postaci drewnianych rzeźbionych elementów dekoracyjnych, stworzono miejsce odpoczynku dla mieszkańców wsi oraz ciekawe miejsce dla osób przejeżdżających przez gminę. Znacząco podniosły się

walory funkcjonalne, estetyczne i turystyczne zaś samo centrum Zbójnej nabrało wyjątkowego charakteru.

Gmina Zbójna słynie z popularyzacji kultury i sztuki ludowej. Na terenie gminy działają dwa zespoły folklorystyczne śpiewaczy, które mogą poszczycić się bogatym repertuarem pieśni i obrzędów kurpiowskich. Zespoły te występują zarówno na festiwalach krajowych i zagranicznych zdobywając nagrody i wyróżnienia. Dotacje unijne umożliwiły zakup nowych strojów kurpiowskich, które uszyto na zamówienie z najwyższej jakości tkanin zgodnie z tradycją i kulturą kurpiowską. Kultura Kurpiowska poprzez działające tu zespoły Kurpiowskie oraz twórców ludowych, których na terenie gminy nie brakuje stanowi doskonały element promocyjny dla całej gminy oraz regionu Podlasia.

Atrakcyjne przyrodnicze położenie gminy sprawia, że gmina posiada doskonałe warunki do rozwoju różnych form turystyki. W porozumieniu z samorządem Rejonu Alytus na Litwie w ramach projektu "Rzeki łączy narody" postanowiono przygotować dokumentację projektową na budowę przystani wodnej wraz z zapleczem sanitarnym. W przyszłości przewiduje się rozwój agroturystyki, która będzie zaspokajać podstawowe potrzeby turystów i zostanie stworzony system informacji i promocji turystycznej gminy i jej bliskiego otoczenia.

Dotychczas dysponujące niewielkim własnym budżetem Szkoły Podstawowe dzięki środkom unijnym zostały wyposażone w pomoce dydaktyczne oraz zrealizowano zajęcia dodatkowe, wspierające indywidualizację procesu dydaktycznego dla uczniów z trudnościami w czytaniu i pisaniu, zajęcia dla dzieci z trudnościami matematycznymi oraz zajęcia dla dzieci z wadami postawy zajęcia z gimnastyki korekcyjnej. Zaś w Szkole Podstawowej w Kuziach rodzice, uczniowie oraz kadra pedagogiczna miała możliwość kształcenia swoich umiejętności w zakresie funkcjonowania serwisu internetowego szkoły.

Niestety na terenie gminy istnieje duży problem bezrobocia. Dlatego Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zbójnej działający przy Urzędzie Gminy w latach 2009-2013 realizował corocznie w ramach działania 7.1.1. Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki projekt pod nazwą "Wygramy z bezradnością". Łącznie w projekcie na przestrzeni tych lat wzięło udział łącznie 73 osoby, w tym 65 kobiet i 8 mężczyzn. Beneficjentami projektu były osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej na terenie gminy Zbójna, będące w wieku aktywności zawodowej, o niskich kwalifikacjach,

pochodzące z ubogich środowisk i zagrożonych dysfunkcją społeczną, które cechowała mała motywacja, brak zrozumienia potrzeby zmian, systematyczności w działaniu oraz brak zainteresowania edukacją i pracą. Osoby uczestniczące w projekcie miały możliwości uczestniczenia w szkoleniach zawodowych z obszarów deficytowych wynikających z lokalnego rynku pracy, m.in. z zakresu prawa pracy i prawa rodzinnego oraz 10 osób ukończyły kurs prawa jazdy i finalnie zdało egzamin. W obecnej dobie internet jest jednym z podstawowych narzędzi szukania pracy, stąd osoby uczestniczące w projekcie miały możliwość odbycia szkolenia z podstaw obsługi komputera i swobodnego poruszania się po internecie oraz odbyły kurs obsługi kasy fiskalnej, sprzedawcy i fakturzysty. Ponieważ region, w którym położona jest gmina charakteryzuje się dość atrakcyjną lokalizacją celem wykorzystania jego walorów zorganizowano dla osób uczestniczących w projekcie szkolenia z zakresu prowadzenia działalności gospodarczej pod kątem agoturystyki i promocji własnych regionalnych usług. Spośród wszystkich osób objętych projektem – 20 osób ukończyło kurs gastronomiczny z dużym naciskiem na kuchnię regionalną i 16 osób ukończyło kurs regionalnego rękodzieła, na którym poznawali zagadnienia i techniki haftu, koronki, kurpiowskich wycinanek i kwiatów oraz wykonywania wielkanocnych pisanek.

Po zakończonym projekcie wszystkie osoby otrzymały certyfikaty/zaświadczenia potwierdzające ukończenie szkoleń, w których uczestniczyły.

Władze gminy środki, które pozyskały z Europejskiego Funduszu Społecznego wykorzystały bardzo efektywnie organizując kursy i możliwość przeszkolenia oraz podniesienia kwalifikacji osób od wielu lat bezrobotnych na terenie gminy oraz korzystających z pomocy Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej. Niestety osoby te do chwili obecnej nie podjęły żadnej pracy na terenie gminy, ani też poza jej obszarem. Przyzwyczajenia oraz bierność i fakt możliwości w dalszym ciągu do korzystania z pomocy społecznej wygrywa z chęcią podjęcia aktywności zawodowej.

PODSUMOWANIE

Polityka spójności na lata 2007-2013 miała na celu zwiększenie wzrostu gospodarczego i zatrudnienia we wszystkich regionach Unii Europejskiej i zmniejszenie różnicowań we Wspólnocie. Dużą rolę w rozwoju infrastruktury, potencjału gospodarczego, podniesienia konkurencyjności i zatrudnienia oraz wspieranie projektów o charakterze międzynarodowym odegrały fundusze strukturalne umożliwiając pomoc w modernizacji i restrukturyzacji gospodarek krajów należących do Wspólnoty Europejskiej poprzez interwencje w kluczowe sektory i regiony. Są one więc podstawowymi instrumentami polityki strukturalnej i regionalnej Unii Europejskiej oraz wpływają one na zwiększenie spójności ekonomicznej oraz społecznej Wspólnoty. Wzmocnienie słabszych regionów ma być drogą do wzrostu konkurencyjności i potencjału gospodarczego Unii. Istotne jest to, że regiony mogą starać się o dofinansowanie projektów z różnych dziedzin, gdyż Unia Europejska w ramach realizowanych programów oferuje bardzo duży wachlarz możliwości przeznaczenia środków unijnych.

Z każdym rokiem władze Gminy Zbójna dążą do wszechstronnego rozwoju regionalnego zgodnie z założeniami polityki spójności Unii Europejskiej. Aby osiągnąć maksymalnie możliwe do osiągnięcia efekty, nieustannie pozyskują pieniądze z różnych źródeł finansowania na rozwój gminy i kreowania jej przyszłości. Bardzo chętnie podejmują próby pozyskania pomocy finansowej i starają się jak najlepiej wykorzystywać pozyskane środki w celu efektywnego i skutecznego zaspokojenia potrzeb zbiorowych mieszkańców. Zrealizowane projekty w Gminie Zbójna w latach 2007-2013 z Unii Europejskiej znacząco wpłynęły na rozwój gminy. Dzięki nim znacznie poprawiła się infrastruktura techniczna i wizualna poszczególnych wsi oraz jakość życia lokalnych społeczności.

W kolejnych latach władze gminy dzięki pozyskanym funduszom unijnym rozbudowały lokalne drogi, zaś w celu poprawy środowiska naturalnego na wielu budynkach mieszkalnych zamontowano instalacje solarne. Obecnie trwają wstępne prace nad pozyskaniem dotacji na realizację projektu montażu ogniw fotowoltaicznych na budynkach mieszkalnych na terenie gminy. Przewidziana jest również budowa sali widowiskowej przy Gminnym Ośrodku Kultury w Zbójnej, dzięki której zwiększy się ilość i wzrośnie jakość imprez kulturalnych promujących gminę.

Dużym problemem w gminie jest bezrobocie, zaś dominującą gałęzią gospodarki

gminnej jest rolnictwo, dlatego gmina duży nacisk w najbliższych latach kładzie na podwyższenie jakości i rozwój produkcji „zdrowej i ekologicznej żywności” oraz jej przetwórstwa przez lokalne gospodarstwa. Tym samym pociągnie to za sobą rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, przedsiębiorczości oraz turystyki i agroturystyki – powstające gospodarstwa agroturystyczne będą mogły zaoferować zdrową żywność oraz przyciągną więcej turystów.

Z każdym rokiem gmina Zbójna jest coraz pozytywniej postrzegana na zewnątrz. Władze gminy na najbliższe lata zakładają zrealizowanie wielu inwestycji dzięki współfinansowaniu z funduszy unijnych, ponieważ są świadome faktu, iż przynoszą one lokalnemu społeczeństwu zaspokojenie ich potrzeb i spełniają ich oczekiwania.

BIBLIOGRAFIA

CHAŁAS M. 2010. *Celtycki tygrys a fundusze Unii Europejskiej*. Wydawnictwa Uczelniane Wyższa Szkoła Handlu i Finansów Międzynarodowych im. Frederyka Skarbka, Warszawa.

Europejskie bezzwrotne źródła finansowania polityki regionalnej w Polsce. 2012, Miemiec W. (red). Oficyna Wydawnicza UNIMEX, Wrocław.

Gmina Zbójna. *Strategia Rozwoju Gminy Zbójna do 2020 roku*. 2014. Zbójna.

Jak Polska wykorzystwała środki Unii Europejskiej 2014. GIEORGICA J. (red.). Polskie Stowarzyszenie Prointegracyjne Europa. Warszawa.

Euroregiony mosty do Europy bez granic. 2000. MALENDOWSKI W., SZCZEPANIAK M. (red.). Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa.

Fundusze strukturalne w teorii i praktyce. 2014. SIKORA-GACA M., KOSOWSKA U.(red.). DIFIN S.A., Warszawa.

Informacje uzyskane z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Zbójnej. 2016.

LEJCYK M., POŹDZIK R. 2010. *Fundusze unijne – zasady finansowania projektów ze środków unijnych w Polsce w latach 2007-2013*. Oficyna Wydawnicza VERBA. Lublin.

Materiały i informacje uzyskane w Urzędzie Gminy w Zbójnej. 2016.

MINISTERSTWO ROZWOJU REGIONALNEGO. 2007. *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013*. Warszawa.

MINISTERSTWO ROZWOJU REGIONALNEGO. 2008. *Przewodnik po Narodowej Strategii Spójności (Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia 2007-2013)*. Warszawa.

MINISTERSTWO ROZWOJU REGIONALNEGO. 2009. *Polska i jej fundusze – biuletyn informacyjny*, Warszawa.

SUPERA-MARKOWSKA M. 2013. *Prawno-finansowe aspekty polityki spójności i rozwoju regionalnego – przewodnik po funduszach unijnych (uzyskiwanie i wykorzystanie) Wydanie II poprawione i uzupełnione*. Oficyna Prawa Polskiego, Warszawa.

SZUSZMAN M. 2010. *Fundusze unijne od podstaw (2007-2013)*. Wydawnictwo Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna we Włocławku, Włocławek.

URZĄD MARSZAŁKOWSKI WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO. 2007. *RPOWP 2007-2013 – broszura informacyjna*. 2007, Białystok

ZARZĄD WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO. 2008. *Szczegółowy opis priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013. Załącznik nr 1 do Uchwały Zarządu Województwa Podlaskiego nr 88/1210/08*, Białystok.

ARiMR

<http://www.arimr.gov.pl/pomoc-unijna/prow-2007-2013-podstawowe-informacje.html>
(dostęp 10.04.2016)

Główny Urząd Statystyczny

<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/temat> (dostęp 25.04.2016)

Gmina Zbójna.

<http://www.zbojna.powiatlomzynski.pl/index.php?wiad=218> (dostęp 08.04.2016)

Fundusze Europejskie.

<http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/zasady-dzialania-funduszy/czym-sa-fundusze-europejskie/> (dostęp 16.03.2016)

Fundusze Europejskie.

<https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Strony/CelePolitykiSpojnosci.aspx> (dostęp 16.03.2016)

Fundusze Europejskie .

<https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Strony/NSS.aspx> (dostęp: 11.03.2016)

PROW– Wrota Podlasia.

http://www.prow.wrotapodlasia.pl/index.php?ption=com_content&view=article&id=170&Itemid=27

Wpływ funduszy unijnych, perspektywy 2007-2013 na rozwój polskich przedsiębiorstw

http://www.pwsz.krosno.pl/gfx/pwszkrosno/pl/defaultopisy/1155/1/1/14._marek_krzywonos_zuzanna_koronska_wplyw_funduszy_unijnych_perspektywy_2007-2013_na_rozwoj_polskich_przedsiębiorstw.pdf (dostęp 11.03.2016)

SPIS TABEL	str
Tabela 1 Podział cele programów operacyjnych 2007-2013 oraz fundusze finansujące dany program	11
Tabela 2 Podział i alokacja środków z funduszy strukturalnych oraz Funduszu Spójności	15
Tabela 3 Podział alokacji środków dla 16 Regionalnych Programów Operacyjnych na lata 2007-2013	16
Tabela 4 Struktura RPOWP na lata 2007-2013, cele i alokacja środków EFRR	18
Tabela 5 Budżet Gminy Zbójna i jej główne wydatki w latach 2007-2013	21
Tabela 6 Zrealizowane projekty w gminie Zbójna w ramach perspektywy finansowej na lata 2007-2013	23-24
Tabela 7 Stan sieci wodociągowej na przestrzeni lat 2007-2013 w Gminie Zbójna	26